

Топалова С.О.
доцент кафедри менеджменту та
соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Університет банківської справи»
(«круглий стіл» 2)

ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ В ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ: СКЛАДОВІ МІСІЇ

Проблема визначення ключових складових місії закладів вищої економічної освіти, з одного боку, все більше актуалізується, зокрема й з огляду на фактичну відсутність в країні економічної еліти, здатної ефективно реагувати на сучасні виклики, а з іншого – не знаходить системної наукової розробки, яка б стала необхідним підґрунтям для її формулювання і практичної реалізації.

Місія університетів в сучасних умовах аналізується вітчизняними науковцями з кількох основних позицій. В. Бахрушин, М. Рогожа, С. Курбатов, В. Кремень, А. Сбруєва, С. Світленко досліджують проблеми місії університету в контексті історичного становлення її розуміння, аналізу складових – інтелектуальної, інноваційної, лідерської та ін., тенденцій трансформації місії залежно від моделі університету. Також автори приділяють увагу з'ясуванню необхідних складових місії з точки зору намірів щодо інтеграції до європейського освітнього простору. При цьому, більш конкретне і державно та суспільно важливе й цілком практичне питання стосовно підготовки економічної й фінансової еліти, від ефективності діяльності якої залежать не лише показники розвитку економіки та фінансової стабільності, а й стан суспільства в цілому, не отримало належного висвітлення й обґрунтування.

Якщо наприкінці ХХ століття місія західних університетів ще визначалась у дотичних площинах викладання/навчання, наукових досліджень і суспільних послуг, то на початку ХХІ її розуміння значно розширилося внаслідок усвідомлення того, що місія університету має відповідати ключовим викликам сучасності, кількість яких стрімко збільшується у різних сферах. Наприклад, американський вчений, співробітник Стенфордського та Едінбурзького університетів Генрі Іцковіч у роботі «Потрійна спіраль. Університет – підприємство – суспільство. Інновації в дії» дав ґрунтовний аналіз трансформації місії сучасного університету у його взаємодії з державою і бізнесом.

Автор, спираючись на практику провідних американських університетів, акцентує увагу на необхідності зміни пріоритетів у напрямку посилення дослідницької діяльності та генерування інновацій, розширення участі університетів у формуванні нових бізнес-структур. Таким чином, науковець вказує не лише на одну із ключових тенденцій

змін формальної освіти, що стала реакцією на нові суспільно-економічні потреби в умовах інформаційного суспільства, але визначає відповідну нову сферу соціальної відповідальності університетів. Тепер вони відповідальні перед соціумом ще й за якість та наслідки впровадження інновацій у діяльності створених ними бізнес-структур. Однак, при цьому, не нівелюються традиційні складові місії західних університетів.

Три інститути одночасно взаємодіють, утворюючи «потрійну спіраль». Університети розширюють сфери фундаментальних і прикладних досліджень, отримуючи від держави і бізнесу додаткові ресурси для цього. На їх базі створюються нові дослідницькі центри, бізнес-інкубатори, що, у сукупності із збільшенням притоку креативної молоді, створює необхідні передумови для продукування інноваційних розробок. Таким чином, наука і бізнес витісняють державу із перших ролей у справі розвитку і впровадження інновацій. При цьому, кожен інститут, зберігаючи свою головну місію – держава – гаранта соціального порядку, університети – накопичення, передачі і розвитку знань, бізнес – задоволення суспільних потреб у товарах і послугах, виявляються одночасно задіяними в інноваційному процесі і соціально відповідальними за його результати. Результатом перетину місій кожного інституту стає продукування інновацій, що й забезпечує реалізацію стратегії інноваційного розвитку держави.

Головним мінусом цієї моделі, на думку деяких дослідників, стало неврахування низки суспільних інтересів, впливу різних соціальних спільнот та діяльності соціальних інститутів у сфері громадянського суспільства на інноваційний процес у різних підсистемах. Тому впродовж останнього десятиліття активно обґрунтовується модель, четвертим елементом якої стало суспільство. Його головна роль вбачається у створенні й активному розвитку інститутів громадянського суспільства, кожен з яких формує та просуває свої позиції з питань розвитку всієї держави чи її певних регіонів та окремих галузей, ідеї щодо удосконалення взаємодії між державою, суспільством, бізнесом і наукою. Синергія місій чотирьох інститутів не лише підвищує ефективність інноваційних процесів, а й зміцнює стабільність і розвиток по висхідній усієї держави, як цілісної системи, усіх її підсистем.

Чотири складові моделі не можуть бути рівнозначними. Питома вага і домінуюча чи допоміжна роль кожної з них залежить від низки факторів. В країнах стабільної демократії із розвинутою ринковою економікою на перших ролях знаходиться бізнес. У недемократичних, командно-адміністративних системах, звісно, держава. В умовах системної трансформації із наявною інституційною слабкістю ані держава, ані бізнес, ані університети не здатні виходити на домінуючі ролі.

Усвідомлення актуальності суспільної послуги в сучасних умовах призвело до формулювання концепції «третьої місії» університету. Її головні складові – формування громадянина держави та світу; формування

системи цінностей та культури середнього класу суспільства; соціальні послуги місцевій громаді; підтримка (наукове забезпечення) сталого розвитку суспільства та світу в цілому, участь у розв'язанні місцевих, регіональних проблем.

Наочні свідчення тісного взаємозв'язку фахових та громадянських складових дає аналіз змісту місій, викладених на сайтах університетів з високим світовим рейтингом. Місія Гарвардського університету полягає в тому, щоб виховувати громадян та майбутніх лідерів для громадянського суспільства на прихильності перетворюючій силі гуманітарної та природничо-наукової освіти». Девіз Гарварду – Істина (Veritas - Latin for «truth»). Дрю Джилпін Фауст, перша жінка-президент Гарварду, визначаючи місію сучасного університету, акцентувала увагу на тому, що університети мають відповідати на ключові питання: ким ми хочемо бути сьогодні і стати завтра; куди прагне прийти людська цивілізація і як нам жити. Місія Токійського університету сформульована так: «Університет Токіо має на меті бути платформою світового класу для досліджень та освіти, сприяючи знанням людини у партнерстві з іншими провідними світовими університетами. Університет Токіо має на меті виховати світових лідерів з сильним почуттям суспільної відповідальності та новаторським духом, що володіє як глибоким спеціалізацією, так і широкими знаннями. Університет Токіо має на меті розширити межі людських знань у партнерстві з суспільством».

Як бачимо, у формулюваннях місій тісно переплітаються їх головні складові – новітні дослідження, забезпечення універсального знання і спеціалізації, виховання духу лідерства. Партнерство із суспільством та суспільна відповідальність – це те, на чому вибудовуються і чим пов'язуються між собою усі складові місії.

Тож відправною точкою для розуміння сутності місії економічного університету є усвідомлення кількох базових основ. По-перше, традиційні складові місії, як то формування у здобувачів освіти системних природничих і гуманітарних знань елітарного рівня, здійснення наукових досліджень не зникають при тому, що роль університетів стрімко змінюється відповідно до конкретної соціальної реальності. По-друге, в сучасному суспільстві вони все більше утверджуються в ролі ключових соціальних інститутів, що здійснюють визначальний вплив на усі сфери життя суспільства. Відповідно, будь-які стратегії соціальних реформ починаються зі стратегій освітніх реформ, як необхідного підґрунтя. По-третє, місії університетів відображають не лише філософські ідеали та освітню політику конкретних періодів, а й нагальні проблеми держав та стратегії їх вирішення, як визначені владою, так і пропоновані університетськими спільнотами.